

ՀՏԴ 347.4Մասնավոր իրավունք**Արամ ՂԱՀՐԱՄԱՆՅԱՆ****E-mail: ghahramanyanaram@gmail.com****ԼԻԶԻՆԳԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԷԱԿԱՆ
ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ**

Հոդվածում լիզինգի պայմանագրի էական պայմանները վերլուծության են ենթարկվել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 35-րդ գլխի 6-րդ պարագրաֆում 2020 թվականին կատարված օրենսդրական փոփոխությունների լույսի ներքո: Հիմնավորվել է, որ լիզինգի պայմանագրի էական պայմաններ են հանդիսանում պայմանագրի առարկան, ժամկետը և գինը, վերլուծվել է այդ պայմանների գիտական և կիրառական նշանակությունը: Վերեն հանվել լիզինգի պայմանագրի էական պայմանների որոշման հարցում առկա հիմնախնդիրները:

Ներկայացվել են նաև հայրենական օրենսդրության և իրավակիրառ պրակտիկայի կատարելագործմանն ուղղված առաջարկներ:

Բանալի բառեր՝ Լիզինգի պայմանագիր, լիզինգի պայմանագրի էական պայմաններ, լիզինգի պայմանագրի կնքում, լիզինգի պայմանագրի առարկա, լիզինգի պայմանագրի օբյեկտ, լիզինգի պայմանագրի առարկայի և օբյեկտի հարաբերակցություն, լիզինգի պայմանագրի ժամկետ, լիզինգի պայմանագրի գին, լիզինգի պայմանագրի անարդար (անբարեխիղճ) պայմաններ:

А.Каграманян**СУЩЕСТВЕННЫЕ УСЛОВИЯ ДОГОВОРА ЛИЗИНГА**

В статье, в свете законодательных изменений, внесенных в 2020г. в 6-ой параграф 35-ой главы Гражданского кодекса

Республики Армения, проанализированы существенные условия договора лизинга. Обосновано, что существенными условиями договора лизинга являются предмет, срок и цена договора, проанализировано научное и прикладное значение этих условий, были выявлены проблемы определения существенных условий договора лизинга.

Представлены также предложения по совершенствованию отечественного законодательства и правоприменительной практики.

Ключевые слова: Договор лизинга, существенные условия договора лизинга, заключение договора лизинга, предмет договора лизинга, объект договора лизинга, соотношение понятий «предмет договора» и «объект договора», срок договора лизинга, цена договора лизинга, несправедливые (недобросовестные) условия договора лизинга.

A.Ghahramanyan

THE ESSENTIAL TERMS OF THE CONTRACT OF LEASING

The article analyzes the essential terms of the contract of leasing in the light of the legislative amendments which have been implemented in 2020 in chapter 35 paragraph 6 of the Civil Code of the Republic of Armenia, it also reveals the theoretical and practical problems concerning the definition of the essential terms of the contract of leasing such as the subject of the contract, contract term, contract price.

Some proposals have also been suggested to improve the national legislation and law enforcement practice.

Key words: *the contract of leasing, the essential terms of the contract of leasing, conclusion of a leasing contract, subject of the contract, object of the contract, the relationship between the concepts of "subject of the contract" and "object of the contract", term of the leasing contract, price of the leasing contract, unfair terms of the contract of leasing.*

Օրենսգիրք) 35-րդ գլխի 6-րդ պարագրաֆը, որը նոր խմբագրությամբ շարադրվել է «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» 2020թ. հունիսի 18-ի ՀՕ-316-Ն օրենքի¹ ընդունման արդյունքում: Սույն աշխատանքի արդիականությունը պայմանավորված է նաև նոր օրենսդրության հիման վրա լիզինգի պայմանագրի էական պայմանները վերլուծության ենթարկելու անհրաժեշտությամբ:

Օրենսգրքի 448-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին պարբերության համաձայն՝ պայմանագիրը կնքված է համարվում, եթե կողմերի միջև պահանջվող ձևով համաձայնություն է ձեռք բերվել պայմանագրի բոլոր էական պայմանների վերաբերյալ: Ըստ նույն հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ պարբերության՝ էական են համարվում պայմանագրի առարկայի մասին պայմանները, օրենքում կամ այլ իրավական ակտերում որպես էական նշված կամ պայմանագրի տվյալ տեսակի համար անհրաժեշտ պայմանները, ինչպես նաև այն բոլոր պայմանները, որոնց վերաբերյալ կողմերից մեկի հայտարարությամբ պետք է համաձայնություն ձեռք բերվի: Օրենսգրքի բազմաթիվ հոդվածներում, որպես պայմանագրի էական պայմանները չհամաձայնեցնելու հետևանք, նախատեսված է պայմանագիրը չկնքված համարելը:

Այսպիսով, օրենսդիրը պայմանագրի կնքումը սկզբունքորեն կապում է միայն պայմանագրի էական պայմանների հետ և պայմանագրի առարկան համարում է բոլոր պայմանագրերի էական պայման: Իսկ թե ինչ հասկանալ «պայմանագրի առարկա» հասկացության տակ, օրենսդիրը չի հստակեցնում: Այդ հարցը գրականության մեջ լայնորեն քննարկվող թեմաներից է, պայմանագրի առարկայի մասին պայմանը որոշ դեպքերում նույնացվում է իրավահարաբերության նյութական օբյեկտի հետ:

Այսպես, Մ. Ի. Բրագինսկին գրում է, որ պայմանագրի էությունը, որպես կանոն, կարելի է հանգեցնել չորս պարամետրի որոշմանը, որոնցից յուրաքանչյուրը համապատասխանաբար պատասխանում է հետևյալ հարցերից մեկին՝ ի՞նչ, որքա՞ն, ե՞րբ և ի՞նչ ձևով: Առարկայի մասին պայմանը բացարձակ առումով միակ էական համարվող պայմանագրային պայմանն է, որը կոչված է պատասխան տալու վերը նշված հարցերից առաջին երկուսին: Լայն առումով պայմանագրի առարկան ընդգրկում է այն բոլոր ցուցանիշների ամբողջությունը, որի առնչությամբ կնքվել է պայմանագիրը. այստեղ ներառվում են տվյալներ առարկայի մասին՝ որպես այդպիսին՝

¹ Ընդունվել է 18.06.2020թ., ուժի մեջ է մտել 01.07.2020թ. ՀՀՊՏ 2020.06.29/71(1626)Հոդ.870:

ներառյալ փոխանցվող ապրանքի, կատարվող աշխատանքի և մատուցվող ծառայության քանակը, որակը և գինը¹:

Ըստ Օ. Ա. Կրասավչիկովի՝ էական են այն պայմանագրային պայմանները, որոնք ունեն իրավաբանական նշանակություն, այսինքն՝ ազդում են համապատասխան պայմանագրից ծագող իրավահարաբերությունների ձևավորման ու էության վրա²: Վ.Վ. Գրուզդևը պայմանագրի էական պայմանների կառուցակարգը դիտարկում է որպես նախապայմանագրային հարաբերությունների քաղաքացիաիրավական կարգավորման միջոց՝ նշելով, որ էական պայմանները պայմանագրի կնքման ժամանակ քննարկվող պայմաններն են, որոնց վերաբերյալ պետք է համաձայնություն ձեռք բերվի՝ պայմանագիրը կնքված համարվելու համար³:

Բ. Ա. Բուլանսկին նշում է, որ պայմանագրի առարկայով է հնարավոր սահմանազատել պայմանագրի մի տեսակը մյուսից: Պայմանագիր-հարաբերության առարկա կարող է լինել միայն իրավունքի սուբյեկտների վարքագիծը (այդ թվում՝ գույքի առնչությամբ), ընդ որում՝ առավելագույն չափով կոնկրետացված վարքագիծը՝ հաշվի առնելով կողմերի մտադրությունները: Որոշակի հարաբերությունների մեջ մտնելով՝ իրավունքի սուբյեկտները միշտ հավակնում են իրենց շահերին համապատասխանող վարքագծի՝ այդ հարաբերության այլ սուբյեկտների կողմից: Ընդ որում, եթե որպես պայմանագիր-հարաբերության առարկա ճանաչենք գույքը կամ քաղաքացիական իրավունքի այլ օբյեկտ, ապա կարող է պարզվել, որ տարբեր պայմանագրերում առարկաները համընկնում են, և այդ դեպքում պայմանագրիառարկայի մասին պայմանը կդառնա ոչ ավելին, քան իրավունքի նորմով սահմանված հնարավոր պայմաններից մեկը⁴:

Մ. Ա. Եգորովը նշում է, որ պայմանագրի առարկայի մասին պայմանները ներառում են երկու հիմնական բաղադրիչ՝ պայմաններ, որոնք սահմանում են պայմանագրի կողմերի գործունեության բնույթն ու բովանդակությունը

¹Տե՛ս **Брагинский М.И., Витрянский В.В.** Договорное право: общие положения, 4-е издание, Москва: Издательство «Статут», 2020, էջ 316: Պայմանագրի էական պայմանների մասին տե՛ս նաև **Груздев В. В.** Существенные условия договора и последствия их несогласования сторонами // Журнал «Российское право», 2019. № 10, էջեր 86-97:

²Տե՛ս **Советское гражданское право. Том 1. Под редакцией О.А. Красавчикова. Издание третье, исправленное и дополненное. Москва, 1985, էջ 441:**

³Տե՛ս **Груздев В. В.** Существенные условия договора и последствия их несогласования сторонами // Журнал российского права. 2019. № 10, էջեր 86-97:

⁴Տե՛ս **Булаевский Б. А.** Существенные условия договора: некоторые проблемы определения. Российское правосудие. 2018 N 4 (144), էջեր 27-32:

(պարտավորական տարր) և պայմաններ, որոնք որոշում են տվյալ գործունեության նյութական օբյեկտները (նյութական տարր)¹:

Ըստ Յու Ֆ. Բեսպալովի՝ պայմանագրի առարկան դրա մասնակիցների գործողությունների (գործողություններ կատարելուց ձեռնպահ մնալու) ամբողջությունն է: Գործողությունների տեսակը, ցանկը, բովանդակությունը, իրականացման ժամկետները և մյուս հանգամանքները, որոնք կազմում են պայմանագրի առարկան, որոշվում են պայմանագրի էությամբ: Պայմանագրի օբյեկտն ապրանքն է, այլ գույքը, աշխատանքի արդյունքը, ծառայությունն ու դրա արդյունքն այլն: Պայմանագրի առարկան ներառում է ինչպես ինքնին պայմանագրի օբյեկտը, այնպես էլ տվյալ օբյեկտի առնչությամբ կողմերի գործողությունները (գործողություններ կատարելուց ձեռնպահ մնալը): Պայմանագրի օբյեկտը բարիք է, իսկ պայմանագրի առարկան՝ տվյալ բարիքի կապակցությամբ կողմերի կողմից իրականացվող գործողությունները (գործողություններ կատարելուց ձեռնպահ մնալը)²:

Մենք բաժանում ենք նշված կարծիքները, պայմանագրի օբյեկտն ավելի նեղ հասկացություն է, քան պայմանագրի առարկան, պայմանագրի առարկայով է հնարավոր սահմանազատել պայմանագրի մի տեսակը մյուսից: Ըստ այդմ, գտնում ենք, որ լիզինգի պայմանագրի առարկայի վերաբերյալ պայմանը ներառում է ոչ միայն լիզինգային իրավահարաբերության նյութական օբյեկտը, այլև լիզինգատուի ու լիզինգատուի յուրահատուկ, այսինքն՝ լիզինգային հարաբերություններին բնորոշ գործողությունները: Մասնավորապես, որպես այդպիսի բնութագրական գործողություններ, կարծում ենք, անհրաժեշտ է համարել լիզինգատուի դիմումը լիզինգատուին՝ լիզինգի առարկան ձեռք բերելու ու իրեն տրամադրելու խնդրանքով և լիզինգատուի գործողությունները՝ ուղղված լիզինգի առարկան վաճառողից ձեռք բերելուն՝ գույքը լիզինգատուի տիրապետմանն ու օգտագործմանը հանձնելու համար: Նշված բաղադրիչների ամբողջությունը, մեր կարծիքով, ձևավորում է լիզինգի պայմանագրի առարկայի վերաբերյալ պայմանի բովանդակությունը, քանի որ այդ բաղադրիչներն անհրաժեշտ ու բավարար են քաղաքացիաիրավական գործարքը՝ որպես լիզինգի պայմանագիր, անհատականացնելու ու այլ գործարքներից տարբերակելու համար³:

¹Տե՛ս **Егорова М. А.** Значение объектов гражданских прав в формировании условия о предмете договора // Законы России: опыт, анализ, практика. 2008. N 5, էջ 87:

²Տե՛ս **Беспалов Ю.Ф.** К вопросу о предмете договора по гражданскому законодательству Российской Федерации. Государственная служба и кадры. 2018. N 2. էջեր 58-61, էջ 60

³Խոսքը չի գնում լիզինգի այն տարատեսակների մասին, որոնց դեպքում առկա է երկու կողմ՝ լիզինգատու ու լիզինգատու: Այս դեպքում, պայմանագրի առարկայի վերաբերյալ պայմանը տարբերվում է:

Հարկ է նշել, որ Օրենսգրքի՝ «Լիզինգի պայմանագրի առարկան» վերտառությամբ 684-րդ հոդվածը, ըստ էության, որպես պայմանագրի առարկա է դիտարկում իրավահարաբերության գուտ նյութական օբյեկտը, և այս առումով կարծում ենք՝ Օրենսգիրքը հետևողական չի գտնվել եզրույթներն օգտագործելիս, քանի որ, օրինակ, Օրենսգրքի 608-րդ հոդվածը, որը ևս նախատեսում է իրավահարաբերության նյութական օբյեկտները, օգտագործում է «վարձակալության օբյեկտներ» ճիշտ բառակապակցությունը: Հետևապես՝ առաջարկում ենք Օրենսգրքի 684-րդ հոդվածում օգտագործել «լիզինգի պայմանագրի օբյեկտ» բառակապակցությունը:

Օրենսգրքի 684-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ լիզինգի պայմանագրի առարկա կարող է լինել լիզինգի պայմանագրով հստակ և որոշակի սահմանված ցանկացած չսպառվող գույքը: Դա նշանակում է, որ պայմանագրում պետք է հստակ նշված լինեն գույքն անհատականացնող բոլոր հատկանիշները, որպիսի պահանջը վերաբերում է նաև լիզինգի պայմանագրի օֆերտային: Տվյալ դեպքում օրենսդիրը փաստորեն տեղայնացրել է Օրենսգրքի 608-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթը, ըստ որի՝ վարձակալության պայմանագրում պետք է նշվեն տվյալներ, որոնք թույլ են տալիս որոշակիորեն սահմանել այն գույքը, որը, որպես վարձակալության օբյեկտ, հանձնվում է վարձակալին: Հետևաբար՝ կիրառելի է նաև հիշյալ կարգավորմամբ ամրագրված իրավական հետևանքը՝ համապատասխանաբար լիզինգի առարկայի մասին պայմանը չհամաձայնեցված համարելու ու պայմանագիրը չկնքված համարելու տեսքով:

Հարկ է, սակայն, նշել, որ լիզինգի պայմանագրի պարագայում իրավիճակն ունի առանձնահատկություններ, և լիզինգի պայմանագրի կնքման օֆերտան ներկայացնելու պահին հաճախ խնդրահարույց է լինում կոնկրետ գույքի անհատականացման պայմանն իր բոլոր մանրամասնություններով նկարագրելը: Ինչպես իրավագիտորեն նկատում է Ի. Վ. Սախարովան, լիզինգատուն, կնքելով լիզինգի պայմանագիրը, չի հանդիսանում լիզինգի օբյեկտի սեփականատերը, ավելին՝ պարտավորվում է սկզբից ձեռք բերել գույքն ի սեփականություն և դրանից հետո միայն այն տրամադրել լիզինգառուի ժամանակավոր տիրապետմանն ու օգտագործմանը: Ինքնին հասկանալի է, որ լիզինգատուն լիզինգի պայմանագրի կնքման պահին կարող է պարզապես չիմանալ այն գույքի անհատականացնող հատկանիշները, որը պետք է ձեռք բերվի ի սեփականություն (օրինակ՝ շարժիչի համարը, ավտոմեքենայի թափքը): Մեռային հատկանիշներով որոշված իրերը համարվում են իրավաբանորեն

փոխարինելի, և չի կարելի դրանք առանձնացնել համանման իրերի շարքում, ու եթե ընդունենք, որ այդպիսի գույքը կարող է լինել լիզինգի օբյեկտ, ապա դա անհրաժեշտաբար կնշանակի միայն նման գույքն ի սեփականություն ձեռք բերելու հնարավորություն, այլ ոչ թե դրա տրամադրում ժամկետային տիրապետման ու օգտագործման: Պայմանագիրը կնքելիս լիզինգի օբյեկտի անհատականացման խնդիրն այդ դեպքում կլուծվի, սակայն դրա հետ միասին ի հայտ կգա շատ ավելի լուրջ խնդիր, որպիսին լիզինգի պայմանագրի՝ որպես այդպիսին, գոյություն ունենալու անհնարինությունն է:

Քննարկվող հարցի կապակցությամբ ՌԴ գերագույն դատարանն ընդունելի է համարել այն մոտեցումը, ըստ որի՝ լիզինգի պայմանագրում լիզինգի առարկան անհատապես որոշող հատկանիշների բացակայությունը չի վկայում պայմանագրի կնքված չլինելու մասին, եթե պայմանագրում նախատեսված են գույքի այնպիսի սեռային հատկանիշներ, որոնք թույլ են տալիս կոնկրետացնել լիզինգի առարկան պայմանագիրը կատարելու պահին²:

Մեր կարծիքով՝ պայմանագիրը չկնքված համարելու օրենսդրական «սպառնալիքով» հաճախորդին կամ լիզինգատուին լիզինգի առարկայի բոլոր նույնականացնող հատկանիշները պարունակող դիմում (պրակտիկայում, որպես կանոն, դա անվանվում է լիզինգի հայտ), ինչպես նաև լիզինգի պայմանագրի կնքման օֆերտա ներկայացնելու պահանջը սխալ է երկու առումով: Նախ՝ անհրաժեշտ է նկատի ունենալ լիզինգային հարաբերությունների առանձնահատկությունը, որը ենթադրում է նշված դիմումը կամ օֆերտան ներկայացնելու պահի դրությամբ լիզինգի առարկայի գտնվելը ոչ թե լիզինգի պայմանագրի կողմի կամ լիզինգատուի կոնտրագենտ լիզինգատուի, այլ վաճառողի մոտ: Ընդ որում, լիզինգատուն լիզինգային ծառայություններ ստանալու վերաբերյալ դիմումը ներկայացնելու կամ պայմանագիր կնքելու գործընթաց նախաձեռնելու պահին միշտ չէ, որ ցանկանում է ստանալ որոշակի կոնկրետ գույքը, այլ հաճախ ցանկանում է ստանալ որոշակի մոդելի, հզորության և այլ հատկանիշներով օժտված տեխնիկա կամ սարքավորում, որն առկա է շուկայում ու ենթակա է վաճառքի: Բացի այդ, կարծում ենք՝ պետք է հաշվի առնել նաև այն հանգամանքը, որ գործնականում հաճախ լիզինգատուներն

¹Տե՛ս **Сахарова И. В.** Правоотношения, возникающие из договоров лизинга и купли-продажи объекта лизинга. Москва. Юстицинформ. 2013, էջեր 172, 181-182: Այդ մասին տե՛ս նաև Торрес Ортега И.В. Договор лизинга как структурно-сложное обязательство. Диссертация на соискание ученой степени к.ю.н., Москва, 2011, էջ 105:

²Տե՛ս Обзор судебной практики по спорам, связанным с договором финансовой аренды (лизинга). Утвержден Президиумом Верховного Суда Российской Федерации 27 октября 2021 г., էջ 11:

ապավինում են լիզինգային ընկերությունների գործարար հմտություններին ու հնարավորություններին, քանի որ հենց նրանք են ունենում ձևավորված ու կայուն կապեր տարբեր մատակարար ընկերությունների հետ, և տրամաբանական է, որ նրանք նաև ավելի լավ են կողմնորոշվում ըստ տարբեր մոդելների ու անհատականացնող այլ տվյալների ապրանքների որակական հատկանիշների, պիտանիության և այլ հարցերում: Ավելին, գործարար կապերի շնորհիվ լիզինգային ընկերությունները կարողանում են գույքը ձեռք բերել գեղջված գնով կամ այլ արտոնյալ պայմաններով: Նման դեպքերում տրամաբանորեն ավելի արդյունավետ է լիզինգատուին որոշակի հայեցողության հնարավորություն ընձեռելը՝ հաճախորդի կողմից առաջադրված ընդհանուր հատկանիշների շրջանակում շուկայում համապատասխան գույք ձեռք բերելու հարցում: Անշուշտ, նշվածը չպետք է բացառի լիզինգատուի իրավունքն ու հնարավորությունը՝ մատնանշելու կոնկրետ անհատականացնող հատկանիշներով լիզինգի առարկա՝ այն ձեռք բերելու նպատակով:

Այսպիսով, գտնում ենք, որ լիզինգային ծառայություններ ստանալու վերաբերյալ հաճախորդի դիմումի ու լիզինգի պայմանագրի կնքման օֆերտան ուղարկելու պահի դրությամբ բավարար կարելի է համարել գույքի վերաբերյալ ընդհանուր նվազագույն տվյալները, որոնք անհրաժեշտ ու բավարար են առուվաճառքի պայմանագրի առարկայի մասին պայմանը համաձայնեցնելու համար, իսկ լիզինգի առարկա գույքի անհատականացման հարցը մեկնաբանելու առումով վճռորոշ նշանակություն պիտի տրվի լիզինգի պայմանագրի հետագա լրացումներում, փոփոխություններում կամ լիզինգի առարկայի հանձնման-ընդունման ակտում առկա տեղեկություններին, որոնք կարող են հավաստել որոշակի հատկանիշներով ու տվյալներով կոնկրետ գույքը լիզինգատուին հանձնելու հանգամանքը: Մասնավորապես, տվյալ դեպքում բավարար (պարտադիր) կարելի է դիտարկել նյութական օբյեկտը բնութագրող այնպիսի տվյալների առկայությունը, ինչպիսիք են՝ գույքի (ապրանքի) անվանումը, քանակը, իսկ, օրինակ, սարքավորման տեխնիկական պարամետրերը կարող են դիտարկվել որպես լրացուցիչ տվյալներ¹:

Գույքի մասին պայմանի հետ սերտորեն առնչվում է գույքի վաճառողի մասին պայմանը, որը ևս որոշ դեպքերում դիտարկվում է որպես լիզինգի պայմանագրի էական պայման:

¹Մինչդեռ, Օրենսգրքի 684-րդ հոդվածի 1-ին մասի կատեգորիկ ձևակերպման պայմաններում ստացվում է, որ տվյալ սարքավորումն իդենտիֆիկացնող բոլոր տվյալների առկայությունը պարտադիր է լիզինգի պայմանագրի կնքման օֆերտան ուղարկելու ժամանակ:

Մասնավորապես, Ե. Ա. Սուխանովը նշում է, որ եթե «լիզինգի պայմանագիր» կոչվող պայմանագրում կողմերը պարզապես նշեն, որ վարձատուն պարտավորվում է ժամանակավոր տիրապետման ու օգտագործման հանձնել այն գույքը, որը նա ձեռք կբերի ապագայում՝ չնշելով վաճառողին, ապա գործ կունենանք հասարակ վարձակալական հարաբերությունների հետ, թեև այն կոչվում է «լիզինգ»։ Այլ խոսքով՝ լիզինգը կլինի կեղծ։ Բանն այն է, որ վարձատուի կողմից ընտրված վաճառողի վերաբերյալ հստակ նշման բացակայությունը վարձակալին գրկում է վաճառված գույքի թերությունների համար վաճառողին ու վարձատուին համիրավ պահանջներ ներկայացնելու իրավունքից¹։

Յու. Ա. Սերկովան լիզինգի պայմանագրի համար էական է համարում ոչ միայն լիզինգի առարկայի վաճառողի մասին պայմանը, այլև պայմանն այն մասին, թե կողմերից որ մեկն է կատարում վաճառողի ու ձեռք բերվող գույքի ընտրությունը, քանի որ տվյալ հարցի լուծումից է կախված պայմանագրի բովանդակությունը՝ կողմերի իրավունքների, պարտականությունների ու պատասխանատվության բաշխումը²։

Վաճառողի մասին պայմանը, ինչպես նաև վաճառողի ընտրությունը կատարած կողմի մասին պայմանն էական պայմաններ համարելու կողմնակից է նաև Ա. Գ. Մալինինան³։

Ըստ Ի. Վ. Սախարովայի՝ նպատակահարմար է օրենսդրորեն ուղղակիորեն ամրագրել լիզինգի պայմանագրում լիզինգի առարկայի վաճառողին որոշակիացնող տվյալներ նշելու անհրաժեշտությունը։ Հեղինակը նշում է, որ երբ լիզինգի առարկան ձեռք է բերվում ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ լիզինգատուի կողմից որոշված վաճառողից, ապա լիզինգատուի պարտականությունը կարող է կատարված համարվել միայն այն պարագայում, երբ գույքը ձեռք է բերվում հենց կոնկրետ այդ վաճառողից, քանի որ ցանկացած այլ վաճառողից լիզինգի առարկան ձեռք բերելը կնշանակի, որ լիզինգատուն ինքնուրույն է ընտրել վաճառողին, ինչն իր հերթին կհակասի լիզինգատուի կողմից վաճառողին ընտրելու պայմանագրային պայմանին։ Մյուս կողմից, եթե լիզինգատուին լիզինգի պայմանագրով հնարավորություն է տրվում կատարել վաճառողի ընտրությունը, ապա դա չի նշանակում լիզինգատուի բացարձակ

¹Российское гражданское право: Учебник: В 2-х т, т. II: Обязательственное право. Отв. ред. Е.А. Суханов. 2-е издание, стереотипное. Москва: Статут, 2011, էջ 359:

²Տե՛ս **Серкова Ю. А.** Договор лизинга по российскому и зарубежному праву. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Казань, 2002.

³Տե՛ս **Малинина А. Г.** Правовое обеспечение лизинговой деятельности в Российской Федерации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2003.

ազատություն այդ հարցում, քանի որ հակառակ հետևությունն առնվազն կհանգեցնի նման համաձայնության «անորոշության»: Ենթադրվում է, որ լիզինգատուն պետք է ընտրի կոնկրետ գույքը՝ ելնելով որոշակի տեսակի գույքից, որն անհրաժեշտ է լիզինգատուին որոշակի նպատակների համար ու որոշակի քանակով, ինչը պետք է արտացոլվի լիզինգի պայմանագրում¹:

Կարծում ենք՝ գույքի վաճառողի մասին, ինչպես նաև վաճառողի ընտրությունը կատարած կողմի մասին պայմանները բոլոր դեպքերում նպատակահարմար է նախատեսել լիզինգի պայմանագրում՝ թե՛ լիզինգատուի և լիզինգատուի միջև հարաբերությունների որոշակիությունն ապահովելու տեսանկյունից, թե՛ հետագայում վաճառողի սուբյեկտի հետ կապված անհամաձայնություններն ու վեճերը կանխելու տեսանկյունից: Մինևույն ժամանակ, գտնում ենք, որ վաճառողի սուբյեկտի վերաբերյալ անհատականացնող տվյալները որպես լիզինգի պայմանագրի էական պայման ճանաչելը և նման պայմանը չհամաձայնեցնելու դեպքում պայմանագիրը չկնքված համարելու իրավական հետևանք նախատեսելը չափազանց խիստ մոտեցում կլինի, քանի որ հաճախ հաճախորդը որոշակի գույքը շուկայում ընտրելու ու ձեռք բերելու խնդրանքով դիմում է լիզինգային ընկերությանը՝ հաշվի առնելով վերջինիս պրոֆեսիոնալիզմն ու իրազեկված լինելը շուկայի ու պոտենցիալ վաճառողների մասին (որոնցից շատերի հետ լիզինգային ընկերությունները գտնվում են երկարաժամկետ համագործակցության մեջ): Հատկապես նման դեպքերի համար ցանկալի է ապահովել վաճառող ընտրելու հարցում լիզինգատուի ճկունությունը:

Ինչ վերաբերում է վաճառողին ընտրած կողմի վերաբերյալ պայմանն էական պայման համարելու հարցին, ապա հարկ է նկատի ունենալ, որ Օրենսգրքի 677-րդ հոդվածի 1-ին ու 2-րդ մասերի բովանդակությունից բխում է, որ ըստ ընդհանուր կանոնի՝ նման ընտրությունը կատարում է լիզինգատուն, իսկ բացառությունն ընդհանուր կանոնից կարող է համաձայնեցվել կողմերի միջև՝ ընտրությունը թողնելով լիզինգատուի վրա: Հետևում է, որ հիշյալ պայմանը, ինչպես նշվեց, կարող է ընդամենը դիտվել որպես ցանկալի ու նպատակահարմար դրույթ և ոչ որպես պայմանագրի էական պայման:

Մասնագիտական գրականության մեջ քննարկվել է նաև լիզինգի պայմանագրի ժամկետի ու գնի մասին պայմաններն էական համարելու հարցը: Ինչպես որ վարձակալության պայմանագրի պարագայում է գինը հանդիսանում վարձակալած գույքի օգտագործման համար սահմանված

¹Տե՛ս **Сахарова И.В.** Определение продавца как существенное условие договора лизинга. Пробелы в российском законодательстве. 2009. № 4. Էջեր 346 – 348:

վարձավճարների ընդհանուր գումարը¹, այնպես էլ լիզինգի պայմանագրի գինը ներառում է լիզինգային վճարների ընդհանուր գումարը, ինչպես նաև լիզինգատուի կողմից լիզինգի առարկայի գնման գինը, եթե ըստ պայմանագրի լիզինգի առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքը պետք է անցնի լիզինգատուին:

Ի. Ա. Ռեշետնիկի կարծիքով՝ լիզինգի պայմանագրի գինն այնքան է կախված ու անմիջականորեն կանխորոշված լիզինգային հարաբերությունների բազմաթիվ այլ պայմաններից (ամորտիզացիայի պայմաններից, փոխառու միջոցների օգտագործումից, լրացուցիչ ծառայություններ մատուցելուց, գույքի շահագործման բնույթից և այլն), որ անալոգիաներ փնտրելը՝ սովորական լիզինգային վճարներ սահմանելու նպատակով, ոչ միայն էական բարդություն է իրենից ներկայացնում, այլև անհեռանկար է թվում: Հեղինակը նշում է, որ լիզինգատուի իրավունքներն իրենց բնույթով հավասարապես չեն կարող լինել ինչպես անժամկետ իրավունքներ, այնպես էլ անորոշ գործողության ժամկետով իրավունքներ: Ըստ հեղինակի՝ լիզինգի պայմանագրի ժամկետի ու գնի վերաբերյալ պայմաններն անհրաժեշտ է նախատեսել որպես լիզինգի պայմանագրի էական պայմաններ²:

Լիզինգի պայմանագրի ժամկետի ու գնի մասին պայմաններն էական են դիտարկել նաև Ի. Վ. Սախարովան³, Ե. Վ. Ուզունիկովան⁴, Վ. Ի. Չոյկոն⁵, Տ. Ա. Կոննովան⁶, այլք:

Ժամկետը լիզինգի պայմանագրի էական պայման է համարվել նաև Գ. Հ. Ղարախանյանի կողմից⁷, իսկ ըստ Ս. Մեդրյանի՝ պայմանագրի ժամկետից բացի էական պայման է նաև լիզինգի պայմանագրի գնի մասին պայմանը⁸:

¹Տե՛ս ՀՀ քաղաքացիական իրավունք: Երկրորդ մաս, երկրորդ հրատարակություն, փոփոխություններով և լրացումներով (Տ. Բարսեղյան, Ա. Հայկյանց, Գ. Ղարախանյան, Ս. Մեդրյան): Երևանի պետ. համալս. Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2008, էջ 127:

²Տե՛ս **Решетник И. А.** Гражданско-правовое регулирование лизинга в РФ. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Пермь, 1998, էջեր 152-155:

³Տե՛ս **Сахарова И. В.** Срок и цена как существенные условия договора лизинга. Актуальные проблемы российского права. 2009 N2(11), էջեր 212-219:

⁴Տե՛ս **Угольников Е. В.** Договор финансовой аренды (лизинга) и его правовая сущность. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2005, էջ 10:

⁵Տե՛ս **Чуйко В. И.** Лизинг в Российской Федерации: проблемы гражданско-правового регулирования и правоприменительной практики. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2011, էջ 105:

⁶Տե՛ս **Коннова Т. А.** Лизинговые отношения в российском гражданском праве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2002:

⁷Տե՛ս **Ղարախանյան Գ. Հ.** Ֆինանսական վարձակալության պայմանագիր (լիզինգ) // Պետություն և իրավունք, Եր. 1999, թիվ 3, էջեր 9-14, էջ 12:

⁸Տե՛ս Մեդրյան Ս. Գ. Ֆինանսական վարձակալության (լիզինգի) պայմանագիր. ԵՊՀ հրատ. 2000, էջ 13:

Ըստ Օրենսգրքի 440-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ այն դեպքերում, երբ հատուցելի պայմանագրում գին նախատեսված չէ և չի կարող որոշվել պայմանագրի պայմանների հիման վրա, պայմանագրի կատարումը պետք է վճարվի այն գնով, որը համեմատելի հանգամանքներում սովորաբար գանձվում է նույնանման ապրանքների, աշխատանքների կամ ծառայությունների համար: Նշենք, որ նույնաբովանդակ կարգավորում է նախատեսում նաև ՌԴ քաղաքացիական օրենսգրքի 424-րդ հոդվածի 3-րդ մասը: Ինչպես այս առնչությամբ գրում է Ա. Գ Կարապետովը, նշված նորմի ուժով հատուցելի պայմանագրում գինը, ընդհանուր կանոնի համաձայն, պայմանագրի էական պայման չի համարվում, և գնի բացակայության դեպքում պայմանագիրը չպետք է ճանաչվի չկնքված¹: Գինը գերակշիռ մեծամասնությամբ դեպքերում իբրև ոչ էական պայման է դիտարկվում նաև այլ հեղինակների կողմից²:

Համակարծիք լինելով նշված հեղինակների հետ՝ գտնում ենք, որ Օրենսգրքի 440-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթի առկայության պայմաններում ընդհանուր կանոնն այն է, որ պայմանագրի գնի մասին պայմանը չի համարվում էական պայման, ու կողմերի միջև այդ պայմանի համաձայնեցված չլինելու պարագայում հիմք է ընդունվում նույնանման ապրանքների, աշխատանքների կամ ծառայությունների համար համեմատելի հանգամանքներում սովորաբար գանձվող գինը: Հատուկ դեպքերում օրենսդիրը կոնկրետ նախատեսում է պայմանագրի գինը՝ որպես էական պայման, որի համաձայնեցված չլինելու դեպքում պայմանագիրը համարվում է չկնքված: Նշված մոտեցումն է դրված նաև Օրենսգրքի 616-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերությամբ նախատեսված կարգավորման հիմքում:

Այդուհանդերձ, կարծում ենք, որ ինչքան պայմանագրի գնի ներքին կառուցվածքը բարդ կամ բազմաբաղադրիչ է, այդքան նվազ է նաև պայմանագրի գինը համեմատելի հանգամանքների միջոցով որոշելու հնարավորությունը: Օրենսգրքի 684.3-րդ հոդվածը նախատեսում է լիզինգային վճարների կազմում ներառվող երկու բաղադրիչ՝ լիզինգի առարկայի արժեքն ու պայմանագրով սահմանված տոկոսագումարը: Գործնականում լիզինգի պայմանագրի գինը ձևավորվում է որոշակի պարտադիր ու յուրաքանչյուր պայմանագրի համար անհատական այնպիսի

¹ St' u Договорное и обязательственное право (общая часть): постатейный комментарий к статьям 307-453 Гражданского кодекса Российской Федерации, М-Логос, Электронное издание, Редакция 1.0, 2017, էջ 851:

² St' u, օրինակ, Комментарии к Гражданскому Кодексу Российской Федерации. Часть первая: учебно-практический комментарий (под ред. Сергеева А. П.), Москва, "Проспект", 2010, էջ 905:

բաղադրիչներից ու գործոններից, ինչպիսիք են՝ լիզինգի առարկան ձեռք բերելու և լիզինգատուին հանձնելու հետ կապված ծախսերը, լիզինգի պայմանագրով լիզինգատուի կողմից մատուցվող տարբեր ծառայությունների մատուցման հետ կապված ծախսերի փոխհատուցումը, լիզինգի առարկայի պիտանիության կանխատեսվող ժամկետը, լիզինգատուի շահույթը, ինչպես նաև լիզինգի առարկան լիզինգատուի կողմից գնելու գինը, եթե լիզինգի պայմանագրով նախատեսվում է լիզինգի առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոխանցում լիզինգատուին: Այս առումով, լիզինգի պայմանագրի գնի վերաբերյալ պայմանը որոշակիորեն խտացնում է լիզինգային հարաբերությունների էական գծերը: Եթե փորձենք անցկացնել զուգահեռներ, ապա ակնհայտ է դառնում, որ գույքը սովորական վարձակալության տրամադրելիս վարձավճարի կազմում նման տարբեր առկա չեն, հետևաբար՝ վարձակալության պարագայում համադրելի հանգամանքները գտնելն անհամեմատ ավելի հեշտ է:

Ինչ վերաբերում է լիզինգի պայմանագրի ժամկետին, ապա պայմանագրի այդ պայմանը որոշվում է տվյալ լիզինգի առարկայի օգտակար ծառայության ժամանակահատվածը կամ ամորտիզացիայի աստիճանը հաշվարկելու արդյունքում՝ այնպես, որ լիզինգատուն այդ ժամկետի ընթացքում ստանա շահույթ՝ գույքն օգտագործման տրամադրելու դիմաց ստացվող լիզինգային վճարներից, որոնք հաշվարկելու համար, ինչպես վերը նշվեց, պարտադիր հաշվի է առնվում նաև պայմանագրի ժամկետի մասին պայմանը: Այսինքն՝ լիզինգի պայմանագրում ժամկետի ու լիզինգային վճարների մասին պայմանները փոխկապակցված են միմյանց հետ: Ընդ որում, հատկապես ֆինանսական լիզինգի պարագայում պայմանագրի ժամկետը որոշվում է այն հաշվով, որ գրեթե համընկնի գույքի լրիվ ամորտիզացիայի ժամկետի հետ կամ գոնե մոտ լինի այդ ժամկետին, իսկ պայմանագրի ժամկետի ավարտին, որպես կանոն, գույքը ձեռք է բերվում լիզինգատուի կողմից:

Ընդգծենք նաև այն հանգամանքը, որ լիզինգատուի դերում հանդես է գալիս ֆինանսական կազմակերպություն, ինչը, կարծում ենք, ունի վճռորոշ նշանակություն լիզինգի պայմանագրի գնի ու ժամկետի մասին պայմաններն էական համարելու հարցում, քանի որ նշված կազմակերպություններն իրենց ֆինանսական միջոցներն օգտագործում և ներդնում են ժամկետների ու շահույթների հստակ հաշվարկների արդյունքում:

Այսպիսով, գտնում ենք, որ լիզինգի պայմանագրի ժամկետի և գնի վերաբերյալ դրույթները հարկ է նորմատիվ մակարդակում ճանաչել որպես լիզինգի պայմանագրի էական պայմաններ, քանի որ դա բխում է լիզինգային իրավահարաբերությունների էությունից (առարկայի մասին պայմանը,

ինչպես արդեն նշվել է, օրենսդիրն էական է համարում բոլոր պայմանագրերի համար):

Ընդ որում, կարծում ենք՝ լիզինգի նյութական օբյեկտի անհատականացման, ինչպես նաև պայմանագրի գնի ու ժամկետի մասին պայմաններն էական համարելու հարցում Օրենսգիրքը տեղ է թողնում տարամեկնաբանությունների: Այսպես, եթե զուտ բովանդակային առումով համադրենք Օրենսգրքի 684-րդ հոդվածի 1-ին մասի նորմը և Օրենսգրքի 677-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դիսպոզիտիվ կարգավորումը, ապա դժվար չէ հայտնաբերել նշված երկու դրույթների միջև առկա էական հակասությունը: Մասնավորապես, ստացվում է, որ մի կողմից օրենսդիրը թույլ է տալիս, որ լիզինգի պայմանագրով կողմերը պայմանավորվեն, որ և՛ ձեռք բերվող գույքի, և՛ վաճառողի ընտրությունը կատարի լիզինգատուն, որպիսի պարագայում ակնհայտ է, որ պայմանագիրը լիզինգատուի ու լիզինգառուի կողմից ստորագրելու պահին ուղղակի անհնար է անհատականացնել գույքը, իսկ մյուս կողմից Օրենսգրքի 684-րդ հոդվածի 1-ին մասը փաստորեն կողմերին պարտավորեցնում է պայմանագրում հստակ ու որոշակիորեն համաձայնեցնել գույքի մասին պայմանը:

Ինչ վերաբերում է պայմանագրի գնին, ապա Օրենսգրքի 35-րդ գլխի 6-րդ պարագրաֆն ուղղակիորեն չի նախատեսում որևէ դրույթ առ այն, որ լիզինգի պայմանագրի գնի մասին պայմանն էական պայման է¹: Մյուս կողմից, Օրենսգրքի 684.3-րդ հոդվածը, որը նվիրված է լիզինգային վճարներին, իր բնույթով եզակի է, քանի որ Օրենսգրքի՝ վարձակալության որևէ այլ տեսակին վերաբերող դրույթներով հատուկ չի կարգավորվել վարձավճարի հարցը: Բացի այդ, ինչպես վերը նշվեց, լիզինգի պայմանագրի դեպքում Օրենսգրքի 440-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կիրառման միջոցով լիզինգի կոնկրետ պայմանագրի գինը որոշելը գործնականում կիրառելի չէ, իսկ լիզինգային վճարների չափն ուղղակիորեն փոխկապակցվում է պայմանագրի ժամկետի հետ, ուստի ստացվում է, որ լիզինգային վճարը կարող է հաշվարկվել միայն պայմանագրով հստակ ժամկետ նախատեսված լինելու պարագայում:

Հնարավոր է իրավիճակ, երբ լիզինգառուն ու լիզինգատուն ընդհանրապես պայմանագրով համաձայնեցրած չլինեն լիզինգի պայմանագրի գնի ու ժամկետի մասին պայմանները ու վեճ ծագելու

¹Օրինակ՝ Օրենսգրքի 35-րդ գլխի 4-րդ պարագրաֆում, որը նվիրված է շենքերի ու շինությունների վարձակալության կարգավորմանը, առկա է կոնկրետ նորմ (Օրենսգրքի 658-րդ հոդվածի 1-ին մաս), ըստ որի՝ շենքի կամ շինության վարձակալության պայմանագիրը պետք է նախատեսի վարձավճարի չափ, և վարձավճարի չափի մասին պայմանի բացակայության դեպքում շենքի կամ շինության վարձակալության պայմանագիրը համարվում է չկնքված:

պարագայում մի դեպքում, հղում կատարելով Օրենսգրքի 616-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության վրա, խնդրեն կիրառել համադրելի գներ, իսկ մյուս դեպքում առհասարակ կարող է վիճարկվել պայմանագրի կնքված լինելը՝ էական պայմանները համաձայնեցված չլինելու հիմնավորմամբ:

Գտնում ենք, որ նման դեպքերում պետք է հիմք ընդունել պայմանագրի կնքված լինելու կանխավարկածը: Այս մոտեցումը, ըստ էության, բխում է Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածում ամրագրված՝ քաղաքացիական իրավունքներն իրենց կամքով ու ի շահ իրենց ձեռք բերելու սիրականացնելու, ինչպես նաև պայմանագրի ազատության սկզբունքների էությունից՝ հիմք ընդունելով այն կանխադրույթը, որ եթե քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտներն իրենց կամքով մտնում են պայմանագրաիրավական կապի մեջ, ապա ենթադրվում է, որ նրանց կամքն ուղղված է հենց կնքման պայմաններին բավարարող ու վավեր պայմանագիր կնքելուն, իսկ հակառակը ենթակա է հիմնավորման ու ապացուցման:

Այս առնչությամբ տեղին ենք համարում հիշատակել ՌԴ գերագույն դատարանի ուշագրավ դիրքորոշումը, ըստ որի՝ պայմանագրի կնքված լինելու կամ վավերության հարցերի վերաբերյալ վեճի առկայության դեպքում, եթե այլ բան ապացուցված չէ, անհրաժեշտ է ելնել տվյալ պայմանագրի կնքված ու վավեր լինելու կանխավարկածներից, իսկ եթե պայմանագրի պայմանը թույլ է տալիս մեկնաբանման մի քանի տարբերակներ, որոնցից մեկը հանգեցնում է պայմանագրի անվավերության կամ չկնքված ճանաչելուն, իսկ մյուս տարբերակը չի հանգեցնում նման հետևանքների, ապա, ընդհանուր կանոնի համաձայն, նախապատվությունը տրվում է մեկնաբանման այն տարբերակին, որի դեպքում պայմանագիրը պահպանում է իր ուժը¹: Կարծում ենք՝ շարադրված մոտեցումը, ըստ էության, կիրառելի է նաև մեր իրավակիրառ պրակտիկայում:

Ի դեպ, լիզինգի պայմանագրի բովանդակության մեջ ներառվող էական պայմանները նորմատիվ մակարդակում ամրագրելու ճանապարհով են գնացել մի շարք երկրներ: Մասնավորապես, խնդիրն այդ ձևով է լուծվել «Ֆինանսական լիզինգի մասին» Ուկրաինայի օրենքի 14-րդ հոդվածում², «Լիզինգի մասին» Ուզբեկստանի Հանրապետության օրենքի 9-րդ հոդվածում³, «Ֆինանսական լիզինգի մասին» Ղազախստանի

¹Տե՛ս նաև Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 25.12.2018г. N 49 «О некоторых вопросах применения общих положений Гражданского кодекса Российской Федерации о заключении и толковании договора»:

²Տե՛ս Закон Украины «О финансовом лизинге» с изменениями 2022 год N 1201-IX от 04.02.2021:

³Տե՛ս Закон Республики Узбекистан от 14 апреля 1999 года №756-І «О лизинге»:

Հանրապետության օրենքի 15-րդ հոդվածում 1:Կարծում ենք՝ նման կարգավորում հարկ է նախատեսել նաև հայրենական օրենսդրությամբ:

Ինչպես նշվեց, Օրենսգրքի 448-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերությունն էական պայման է դիտարկում նաև կողմերից մեկի կողմից առաջարկվող պայմանագրային դրույթը, որի վերաբերյալ պետք է ձեռք բերվի համաձայնություն:

Լիզինգի պայմանագրի կնքման օֆերտայի ու լիզինգի պայմանագրի բովանդակությունը մշակվում է լիզինգային ընկերությունների կողմից համապատասխան մասնագիտական վերլուծությունների արդյունքում՝ բնականաբար հաշվի առնելով լիզինգային գործառնությունների իրականացումից առավելագույն հասույթ ստանալու՝ ֆինանսական կազմակերպության ակնկալիքը, որպիսի պայմաններում լիզինգային ընկերության կողմից լիզինգի պայմանագրում առավելապես իր շահերը՝ նույնիսկ ի հաշիվ լիզինգատուների շահերի, արտացոլող դրույթներ ներառելու ռիսկը բարձր է:

Լիզինգի պայմանագրի կնքման գործընթացում լիզինգային ընկերության (լիզինգատուի) բանակցային հնարավորությունները հիմնականում ավելի մեծ են լինում հաճախորդի (լիզինգատուի) համեմատ, ինչը նաև արտացոլվում է լիզինգատուների կողմից կազմվող ստանդարտ պայմանագրային պայմաններում, իսկ մյուս կողմը հաճախ զրկված է լինում այդ հնարավորությունից՝ իր կարգավիճակի, ոչ պրոֆեսիոնալ լինելու, տնտեսական ռեսուրսների կամ երկարատև բանակցություններ վարելու ժամանակի անբավարարության, կախյալ դրության, մենաշնորհի առկայության, ծանր հանգամանքների զուգադիպման և նմանատիպ այլ պատճառներով: Կողմերի բանակցային հնարավորությունների ակնհայտ անհամապատասխանության պարագայում ուժեղ կողմը, չարաշահելով իր դիրքը, թույլ կողմի համար կարող է նախատեսել այնպիսի պայմաններ, որ վերջինիս համար պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների կատարումը դառնա անհամեմատ ավելի անբարենպաստ, քան կլինեք պայմանագրային ուժեղ կողմի բարեխիղճ վարքագծի դեպքում: Նման պայմանագրային պայմանները տեսության մեջ ստացել են «անարդար

¹Տե՛ս Закон Республики Казахстан от 5 июля 2000 года № 78-ІІ «О финансовом лизинге»: Այդ օրենքի 15-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Լիզինգի պայմանագիրը պետք է պարունակի հետևյալ էական պայմանները՝ 1)պայմանագրի առարկան, 2)լիզինգի առարկայի վաճառողի անվանումը, 3)լիզինգի առարկան լիզինգատուին հանձնելու պայմանները և ժամկետը, 4)լիզինգային վճարների չափը և պարբերականությունը, 5)լիզինգի առարկայի արժեքը, 6)պայմանագրի գործողության ժամկետը, 7)լիզինգի առարկան լիզինգատուին սեփականություն անցնելու պայմանները, եթե այդպիսի անցումը նախատեսված է պայմանագրով, 8)լիզինգի առարկային արագրությունը: Այդ պայմանների բացակայության դեպքում լիզինգի պայմանագիրը համարվում է չկնքված»:

պայմաններ» ձևակերպումը: Անարդար պայմանների առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ դրանք ակնհայտ ձևով չեն հակասում օրենքին (առնվազն իմպերատիվ նորմերին), սակայն կոնկրետ իրավիճակում կարող են զրկել կոնտրագենտներից մեկին այնպիսի իրավունքներից, որոնք տրվում են այդ տեսակի պայմանագրերով, բացառել կամ սահմանափակել մյուս կողմի պատասխանատվությունը պարտավորությունների խախտման համար և այլն¹: Ինչպես նշվում է տեսության մեջ, կողմերի բանակցային հնարավորությունների միջև էական խզման դեպքում պայմանագրի ազատության սկզբունքի կարգավորիչ խստությունը պատերճախատական նպատակներով կարող է որոշակիորեն մեղմացվել, և դատարանը կարող է զգուշորեն սահմանափակել պայմանագրի ազատությունը, եթե պայմանագրի պայմաններն ակնհայտ անարդար են ու չհավասարակշռված 2:

Անհրաժեշտ է նշել, որ Եվրոպական միությունում 1993 թվականի ապրիլի 5-ին ընդունվել է N 93/13/EEC «Սպառողական պայմանագրերում անարդար պայմանների մասին» Եվրոպական դիրեկտիվը, որի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով անարդար կարող է ճանաչվել այնպիսի պայմանը, որը, ի հակառակ բարեխղճության պահանջի, էական անհավասարակշռություն է առաջացնում պայմանագրի կողմերի իրավունքներում ու պարտականություններում՝ ի վնաս սպառողի: Դիրեկտիվի 4-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ պայմանագրի անարդար բնույթը պետք է գնահատվի՝ հաշվի առնելով պայմանագրով ձեռք բերվող ապրանքների ու ծառայությունների բնույթը, ինչպես նաև պայմանագրի կնքման պահին առկա հանգամանքները, իսկ հավելվածով նախատեսված է անարդար պայմանների նմուշային ցանկ³:

Անդրադառնալով պայմանագրային անարդար պայմանների էությանը՝ ՌԴ Բարձրագույն արբիտրաժային դատարանը մասնավորապես նշել է, որ, եթե պայմանագիրը կնքելիս նախագիծն առաջարկվում է կողմերից մեկի

¹ Պայմանագրային անարդար պայմանների մասին տե՛ս Կратенко М. В. Неправедливые условия в договорах с потребителями: понятие, виды, способы судебной защиты. Законы России: опыт, анализ, практика. 2008. N 4, էջ 56, Фогельсон Ю. Неправедливые (недобросовестные) условия договоров. Хозяйство и право. 2010. N 10 (405), էջ 47, Тужилова-Орданская Е. М. Неправедливые договорные условия в гражданском праве РФ. Власть Закона. 2019. N 4 (40), էջեր 109-110:

²Տե՛ս Կарапетов А.Г., Савельев А.И. Свобода договора и ее пределы. Т. 1: Теоретические, исторические и политико-правовые основания принципа свободы договора и его ограничений. М.: Статут, 2012, էջեր 373-389:

³Տե՛ս Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31993L0013>:

կողմից և ներառում այնպիսի պայմաններ, որոնք ակնհայտորեն ծանրաբեռնում են նրա կոնտրագենտին ու էապես խախտում կողմերի շահերի հավասարակշռությունը (անարդար պայմանագրային պայմաններ), իսկ կոնտրագենտը դրվում է այնպիսի իրավիճակում, որը դժվարացնում է պայմանագրի առանձին պայմաններն այլ բովանդակությամբ համաձայնեցնելը (այսինքն՝ հանդիսանում է պայմանագրի թույլ կողմ), ապա դատարանն իրավունք ունի այդպիսի պայմանագրի նկատմամբ կիրառել միանալու պայմանագրերին վերաբերող դրույթները՝ համապատասխան պայմանագիրն այդպիսի կոնտրագենտի պահանջով փոփոխելով կամ լուծելով: Ըստ դատարանի՝ պայմանագրից ծագող վեճեր լուծելիս, եթե պայմանագրի պայմանները հստակ չեն, ու անհնար է պարզել կողմերի իրական ընդհանուր կամքը՝ պայմանագրի նպատակների հաշվառմամբ, այդ թվում՝ ելնելով պայմանագրի տեքստից, պայմանագրի կնքմանը նախորդած բանակցություններից, կողմերի գրագրությունից, կողմերի փոխադարձ հարաբերություններում հաստատված պրակտիկայից, սովորույթներից, ինչպես նաև կողմերի հետագա վարքագծից, ապա պայմանագրի պայմանները պետք է մեկնաբանվեն այն կողմի կոնտրագենտի օգտին, որը նախապատրաստել է պայմանագրի նախագիծը կամ առաջարկել համապատասխան պայմանի ձևակերպումը: Ընդ որում, եթե հակառակն ապացուցված չէ, ապա ենթադրվում է, որ այդպիսի կողմ է հանդիսացել այն անձը, որը պրոֆեսիոնալ է համապատասխան ոլորտում, ինչը պահանջում է հատուկ գիտելիքներ (օրինակ, բանկը՝ վարկային պայմանագրով, լիզինգատուն՝ լիզինգի պայմանագրով, ապահովագրողը՝ ապահովագրության պայմանագրով և այլն):¹

Հավելենք, որ գործող խմբագրությամբ ՌԴ քաղաքացիական օրենսգրքի 428-րդ հոդվածում, ըստ էության, արտացոլվել են դատական պրակտիկայում ուղենշված վերոշարադրյալ մոտեցումները: Մասնավորապես, հիշյալ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է, որ միանալու պայմանագրով ակնհայտ ծանրաբեռնող պայմանների մասով միացած կողմի՝ պայմանագրի փոփոխում կամ լուծում պահանջելու իրավունքներին վերաբերող կանոնները կիրառելի են նաև այն դեպքերում, երբ միանալու պայմանագիր չհանդիսացող պայմանագիր կնքելիս պայմանագրի պայմանները որոշվել են մի կողմի կողմից, իսկ մյուս կողմը բանակցային հնարավորությունների ակնհայտ անհավասարության պատճառով դրվել է այնպիսի դրության մեջ, որն էականորեն դժվարացնում է պայմանագրի առանձին պայմաններն այլ բովանդակությամբ համաձայնեցնելը: Բացի այդ, ՌԴ քաղաքացիական օրենսգիրքն առանձին հոդվածով (հոդված 434.1)

¹Տե՛ս и Постановление Пленума ВАС РФ от 14.03.2014 г. N 16 «О свободе договора и ее пределах»:

անդրադարձել է պայմանագրի կնքման վերաբերյալ բանակցություններին՝ ամրագրելով բանակցություններ վարելիս կողմերի բարեխիղճ գործելու պարտականությունը (նշված դրույթները ձևակերպվել են 2015 թվականին կատարված օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում)¹:

Միանալու պայմանագրին նվիրված ՀՀ քաղաքացիական Օրենսգրքի 444-րդ հոդվածը նման կարգավորում չի նախատեսում. անբարեխիղճ կամ «անարդար» պայմանները մեր օրենսդրությամբ նման իրավաբանական հետևանքներ կարող են ունենալ միայն այնքանով, որքանով ներառված են լինում միանալու պայմանագրերում²: Ընդ որում, հարկ է նշել, որ տվյալ դեպքում խոսքը չի վերաբերում Օրենսգրքի 313-րդ հոդվածի 1-ին մասում նկարագրված դեպքերին, երբ այդպիսի պայմանագրային պայմաններին մի կողմը ստիպված է եղել համաձայնելու ծանր հանգամանքների բերումով իր համար ծայրահեղ ոչ ձեռնտու պայմաններով, որից օգտվել է մյուս կողմը (ստրկացուցիչ գործարք): Բանն այն է, որ լիզինգի պայմանագիրը կնքվում է մասնագիտացված ֆինանսական (լիզինգային) ընկերության ու լիզինգատուի միջև, որը լիզինգի պայմանագիրը կնքելուց առաջ ծանոթանում է լիզինգի պայմաններին, հետևապես այս դեպքում գործարքը կնքելիս լիզինգատուի կամահայտնության վրա արտաքին ազդեցություն չի լինում: Ինչպես արդեն նշվել է, անարդար պայմանների յուրահատկությունը նրանում է, որ դրանք առերևույթ չեն հակասում իմպերատիվ կարգավորումներին, սակայն միաժամանակ պայմանագրի թույլ կողմի համար հանդես են գալիս որպես անբարենպաստ դրույթներ: Բացի այդ, Օրենսգրքի 313-րդ հոդվածով նախատեսված իրավական պաշտպանության միջոցը նպատակահարմար չէ կիրառել նաև ապացուցողական տեսանկյունից³: Շատ դեպքերում պայմանագրի փոփոխումը համապատասխանում է թույլ կողմի պայմանագրային շահերին, որը շահագրգռված է լինում կնքված պայմանագիրը փոփոխելու, քան թե անվավեր ճանաչելու մեջ, եթե անգամ այն պարունակում է անարդար պայմաններ:

Գտնում ենք, որ, հաշվի առնելով լիզինգային հարաբերությունների զարգացման նպատակը և հատկապես փոքր ու միջին ձեռնարկատերերի, ինչպես նաև սպառողների համար լիզինգից օգտվելու առավելագույն նպաստավոր պայմաններ ստեղծելու անհրաժեշտությունը, այն դեպքում,

¹Տե՛ս [Федеральный закон от 08.03.2015 N 42-ФЗ "О внесении изменений в часть первую Гражданского кодекса Российской Федерации"](#).

²Տե՛ս թիվ ԵԷՊ/0632/02/13 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճարելի դատարանի 2015 թվականի ապրիլի 30-ի որոշումը:

³Տե՛ս թիվ ԵՇԴ/1671/02/09 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճարելի դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 1-ի որոշումը, թիվ ԵԿԴ/5820/02/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճարելի դատարանի 2022 թվականի փետրվարի 24-ի որոշումը:

երբ լիզինգի պայմանագիրը լիզինգառուին զրկում է նման տեսակի պայմանագրերով սովորաբար տրամադրվող իրավունքներից, բացառում կամ սահմանափակում է լիզինգատուի պատասխանատվությունը պարտավորությունները խախտելու համար կամ պարունակում է լիզինգառուի համար այլ անարդար պայմաններ, որոնք նա չէր ընդունի, եթե հնարավորություն ունենար մասնակցել լիզինգատուի կողմից մշակված լիզինգի պայմանագրի պայմանների որոշմանը, նպատակահարմար է նորմատիվ, ինչպես նաև իրավակիրառական մակարդակում լիզինգառուներին ընձեռել իրավունք՝ վիճարկելու նման պայմանագրային պայմանների իրավաչափությունն ու պահանջելու փոփոխել դրանք կամ պահանջելու լուծել պայմանագիրը:

Ներկայացված առաջարկն արդիական է հատկապես այն դեպքերում, երբ լիզինգային ընկերությունները պայմանագրերում նախատեսում են լիզինգային վճարները չվճարելու համար չափազանց բարձր տոկոսներ, լիզինգային վճարների չափը միակողմանիորեն փոփոխելու (բարձրացնելու)¹ կամ լիզինգառուի կողմից պայմանագրի պայմանների անգամ ոչ էական խախտման դեպքում պայմանագիրը լուծելու և գույքը վերադարձնելու հնարավորություն:

Վեր հանված հիմնախնդիրների կապակցությամբ ձևակերպված դրույթները կարող են օգտագործվել իրավաստեղծ պրակտիկայում: Ներկայացված առաջարկները և մոտեցումները կարող են օգտագործվել նաև պայմանագրային աշխատանքում, լիզինգառուները հնարավորություն կունենան արդյունավետորեն պաշտպանվել անարդար կամ անբարեխիղճ պայմաններից ու դրանց գործողության հետևանքներից, ինչի արդյունքում նաև կբարձրանա լիզինգային հարաբերությունների կարգավորման որակը մեր երկրում:

**Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական
խորհրդի անդամ, ի.գ.դ. Գ.Ս. Ղազինյանը:**

¹ Տե՛ս, օրինակ, <https://ameriabank.am/business/ameria-leasing-terms> հղումով: